

نام دبیر: معصومه نوربخش

نام درس: حسابان

نام آموزشگاه:

مقطع و رشته: سوم ریاضی

نام دوره:

شماره جلسه: سی و یکم

مبحث: مشتق توابع مثلثاتی - مشتق تابع وارون

صفحه کتاب درسی:

تمرین از کتاب های درسی، آبی، پرتکرار و تابستان

نام کتاب

برای کلاس دبیر و
کار در کلاس

برای کار در منزل

مشتق توابع مثلثاتی:

$$1) f(x) = \sin x \rightarrow f'(x) = \cos x$$

$$2) f(x) = \cos x \rightarrow f'(x) = -\sin x$$

$$3) f(x) = \tan x \rightarrow f'(x) = 1 + \tan^2 x$$

$$4) f(x) = \cot x \rightarrow f'(x) = -(1 + \cot^2 x)$$

تمرین: مشتق توابع زیر را بدست آورید. (ساده کردن مشتق الزامی نیست)

$$y = \frac{5 \sin x}{1 - \cos x} \text{ (الف)}$$

$$y = \frac{\cos x}{1 - \sin x} \text{ (ب)}$$

$$y = \frac{x + \tan x}{1 - \cot x} \text{ (ج)}$$

$$y = \frac{x \cos x}{1 - \sin x \cdot \tan x} \text{ (د)}$$

مشتق تابع وارون: فرض کنید f تابعی وارون پذیر و مشتق پذیر با مشتق ناصفر باشد و وارون آن را با f^{-1} نمایش دهیم. در این صورت داریم:

$$(a,b) \in f \leftrightarrow (b,a) \in f^{-1}$$

شیب خط مماس بر f در نقطه $y = a$ واقع بر آن را برابر m و شیب خط مماس بر f^{-1} در نقطه $x = b$ را برابر m' در نظر می گیریم و داریم:

$$m = f'(a)$$

$$m' = (f^{-1})'(b)$$

لذا از آنجا که نمودار های f و f^{-1} نسبت به خط $y = x$ متقارن هستند، خطوط مماس بر آن ها هم در نقاط $A(a,b)$ و $A'(b,a)$ نسبت به $y = x$ متقارن هستند و برای هر دو خط متقارن نسبت به $y = x$ داریم:

$$m' = \frac{1}{m} \rightarrow (f^{-1})'(b) = \frac{1}{f'(a)}$$

این نتیجه نشان می دهد که باید $f'(a) \neq 0$.

اگر $f'(a) \neq 0$ ، خط مماس بر نمودار f در نقطه $A(a,b)$ موازی محور x ها خواهد بود و در نتیجه خط مماس بر نمودار f^{-1} در نقطه $A'(b,a)$ موازی محور y ها خواهد بود که به معنای آن است که f^{-1} در b مشتق پذیر نیست. به طور کلی قضیه ی زیر برقرار است:

قضیه: اگر f تابعی وارون پذیر و مشتق پذیر با مشتق ناصفر باشد و وارون آن تابع g باشد، در این صورت g نیز مشتق پذیر است و داریم:

$$g'(x) = \frac{1}{f'(g(x))}$$

تمرین: مشتق وارون تابع $f(x) = x^k$ را بدست آورید.

تمرین: $g(x) = \sin^{-1}x$ وارون تابع $f(x) = \sin x$ است که دامنه ی f را به فاصله ی $[\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}]$ محدود کرده ایم. دامنه ی g فاصله ی $[-1,1]$ است. به کمک فرمول مشتق تابع وارون، ثابت کنید برای x های در فاصله ی $(-1,1)$ داریم: $(\sin^{-1}x)' = \frac{1}{\sqrt{1-x^2}}$

مشتق توابع وارون مثلثاتی:

- 1) $(\sin^{-1}x)' = \frac{1}{\sqrt{1-x^2}}$
- 2) $(\cos^{-1}x)' = \frac{-1}{\sqrt{1-x^2}}$
- 3) $(\tan^{-1}x)' = \frac{1}{1+x^2}$